

ІНТЕГРАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ В РИНОК ПРАЦІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

INTEGRATION OF VETERANS INTO THE LABOUR MARKET: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND OPPORTUNITIES FOR UKRAINE

Актуальність дослідження зумовлена загостренням ситуації на ринку праці, пов'язаною з наслідками війни, зростанням кількості ветеранів та необхідністю розробки ефективних механізмів їхньої зайнятості через перенавчання й розвиток сучасних навичок з врахуванням міжнародного досвіду. Проаналізовано труднощі працевлаштування ветеранів в Україні, оцінено бар'єри входження на ринок праці та виявлено важливі аспекти адаптації ветеранів війни в цивільну працю на конкурентному ринку. Підтверджено досвідом розвинутих країн доцільність розробки та впровадження спеціалізованих програм, спрямованих на забезпечення працевлаштування і стимулювання самозайнятості ветеранів. Запропоновано практичні рекомендації для ефективного залучення ветеранів до ринку праці та сприяння їх соціальної інтеграції.

Ключові слова: інтеграція, ветерани війни, ринок праці, працевлаштування, соціальний захист, адаптація, міжнародний досвід.

The relevance of the study is due to the aggravation of the situation in the labor market related to the consequences of the war, the relocation of qualified specialists abroad, the growing number of veterans who need to adapt to new economic realities, and the need to develop effective mechanisms for their employment through retraining and development of modern skills. The status of war veterans, the guarantees of their social protection in Ukraine and the importance of their integration into the labor market are defined. The difficulties of socialization and employment of veterans in Ukraine are identified, barriers to entering the labor market are assessed, and important aspects of adaptation of war veterans to civilian labor in a competitive market are identified. The number of registered, employed veterans and those who are still unemployed, people with disabilities who are able to work fully on an equal footing with others is analyzed. The author identifies how the current situation is influenced by the lack of a comprehensive approach to removing barriers that limit their ability to live a full life and integrate into society. The author analyzes the categories of positions for which companies are willing to give preference to veterans and the willingness of employers to hire war veterans. The main risks faced by former military personnel after returning from the front, the problems of inconsistency of military experience with modern requirements of civilian life and insufficient access to specialized education to adapt to new conditions. The importance of a gender perspective in the development of policies and programs to effectively support women veterans, including psychological assistance, gender-sensitive rehabilitation, vocational training and access to resources in the areas of health, employment, education and social integration, taking into account the best international standards and practices. The author argues that it is necessary to integrate the best international practices of successful implementation of programs to support and socialize veterans. The experience of developed countries confirms the expediency of developing and implementing specialized programs aimed at ensuring employment and stimulating self-employment of veterans. Practical recommendations for the effective involvement of veterans in the labor market and promotion of their social integration are proposed.

Key words: integration, war veterans, labor market, employment, social protection, adaptation, international experience..

УДК 331.5

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.15-42>

Веклич В.А.¹

аспірант,

Приватний вищий навчальний заклад

«Європейський університет»

Veklych Victor

Private higher educational institution

“European University”

Постановка проблеми. Інтеграція ветеранів війни в ринок праці України є однією з ключових соціально-економічних проблем, що постала перед державою в умовах післявоєнного відновлення. Наслідки війни, зокрема фізичні, психологічні та соціальні травми, ускладнюють повернення ветеранів до активного економічного життя. Водночас залучення цієї категорії громадян до трудових процесів є важливим елементом загального відновлення економіки країни, соціальної стабільності та зниження рівня безробіття. Актуальність дослідження зумовлена загостренням ситуації на ринку праці, пов'язаною з наслідками війни, релокації кваліфікованих фахівців за кордон, зростанням кількості ветеранів, які потребують адаптації до нових економічних реалій, та необхідністю розробки ефективних механізмів їхньої зайнятості через перенавчання й розвиток сучасних навичок. Інтеграція ветеранів у ринок праці важлива

для їхньої соціалізації, зниження ризику бідності та асоціальної поведінки, а також для реалізації їхнього економічного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтеграція ветеранів до цивільного життя і працевлаштування знаходиться в центрі уваги вітчизняних вчених. Питання працевлаштування та інтеграції ветеранів висвітлено у роботі Г. Коссової-Сіліної [1].

Окремі аспекти проблеми інноваційних підходів до організації соціального захисту ветеранів війни: міжнародного досвіду досліджували такі науковці, як: Н. Беляєва, Г. Воробйова, С. Зозуля, Є. Гордієнко, Н. Калмикова, В. Павленко, В. Шевчук, О. Яворовенко та інші [2].

Забезпечення соціальної безпеки людини в Україні у повоєнний час досліджувала вітчизняний науковець Л. Баранник. У своїй роботі вона акцентує увагу на можливих проблемах і викликах ринку праці, з якими стикнуться ветерани [3].

¹ ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-8782-1495>

Міжнародний досвід повернення ветеранів до ринку праці та кар'єрний шлях висвітлено у публікації S. Shue, M.S. Matthias, D. P. Watson, K.K. Miller, N. Munk, акцентовано на професійному розвитку ветеранок та виклики, з якими вони стикаються при працевлаштуванні та просуванні по кар'єрі T.W. Greer, вивчено досвід ветеранів та виклики на їх шляху до отримання вищої освіти у доробку K.A. Griffin, C.K. Gilbert [4].

Постановка завдання. Мета дослідження: розробка інтегрованого підходу до створення умов трудової діяльності для ветеранів війни, що сприяють соціалізації цієї частини населення та підвищують потенціал трудових ресурсів країни.

Методи дослідження: у дослідженні використовувалися методи наукової абстракції та системного підходу, аналіз законодавчої бази та наукових публікацій з даної теми, а також економіко-статистичний аналіз.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний ринок праці є одним з фундаментальних елементів економічної системи будь-якої держави, виступає в ролі специфічного індикатора існуючої динаміки зайнятості та рівня поточного безробіття, а також загальних тенденцій макроекономічної природи. В Україні ринок праці, протягом останніх років, піддається перманентному впливу цілого комплексу різноспрямованих внутрішніх та зовнішніх факторів впливу, серед яких особливе місце посідає повномасштабна війна. Початок війни з російською федерацією проти України ініціював не тільки специфічні зміни в демографічній структурі населення і перерозподіл трудових ресурсів, а й глибоку трансформацію цілих галузей вітчизняної економіки, викликаючи каскадні ефекти, що зачіпають практично всі сфери соціально-економічного життя України, зокрема оборонно-промисловий комплекс, транспорт і логістику, туризм і сферу послуг, тим самим актуалізуючи необхідність детального аналізу процесів, що відбуваються, і вироблення адекватних механізмів адаптації.

В Україні, як соціально орієнтованій державі ветеранами війни приділяється значна увага. Відповідно до статті 4 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (Закон № 3551) ветеранами війни є особи, які брали участь у захисті Батьківщини чи в бойових діях на території інших держав. До ветеранів війни належать: учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, учасники війни [5]. За даними Міністерства у справах ветеранів, зараз в Україні зареєстровано 1,2 мільйона ветеранів. За прогнозами цього ж відомства, після закінчення війни кількість ветеранів сягне п'яти-шести мільйонів осіб. Усі ці люди вже потребують або потребуватимуть у майбутньому підтримки в адаптації, інтеграції в суспільство та в пошуках роботи [6].

Як зазначив заступник міністра у справах ветеранів України Руслан Приходько, близько 80% від загальної кількості ветеранів складають мобілізовані громадяни. Згідно з даними Міністерства соціальної політики, лише за перші два роки війни кількість людей із інвалідністю зросла на 300 тисяч, що становить 10% від загальної чисельності [7]. За 2023 рік Державна служба зайнятості змогла працевлаштувати 7,7 тис. працівників з інвалідністю, а це 0,5 % від 1,67 млн працездатних людей з інвалідністю, які все ще не мають роботи, бо роботодавці просто відмахуються від таких працівників і не бажають створювати для них інклюзивні середовища. Тим часом країна тримає курс на інтеграцію в Європу [8].

Однак, незважаючи на такі важливі ініціативи, залишається критичний недолік – відсутність уваги до питань профорієнтації та працевлаштування ветеранів ЗСУ. Соціалізація ветерана не повинна зводитися лише до виплати пенсії раз на місяць. Справжня інтеграція передбачає наявність роботи, яка дозволить людині відчувати свою важливість у суспільстві, приносити користь і забезпечувати власну економічну незалежність.

Цей аспект є ключовим для повноцінної адаптації ветеранів, адже працевлаштування дає змогу не лише стабілізувати фінансовий стан, а й сприяє емоційній і психологічній рівновазі. Ветерани війни, повернувшись до цивільного життя, досить часто стикаються з проблемою працевлаштування. Ускладнює пошук роботи й те, що нерідко повертаються вони додому після проходження тривалої реабілітації внаслідок поранень і травм. Багато ветеранів отримують статус особи з інвалідністю внаслідок війни.

Близько 70-80% людей з інвалідністю здатні повноцінно працювати нарівні з іншими, тому що переважна більшість таких людей не мають ніяких зовнішніх ознак інвалідності, відзначила Олена Степаненко, експерт Конфедерації роботодавців України. При цьому у 53% випадків люди з інвалідністю можуть працювати на звичайному робочому місці [9].

Водночас, за даними Конфедерації роботодавців України на початок 2024 року працювали 448,2 тис. (17,4% від загальної чисельності людей з інвалідністю). Для порівняння, у Великій Британії працюють 53% працездатних людей з інвалідністю, у Франції – 44%, у США – 23% [10].

Доступність системи освіти та ринку праці для людей з інвалідністю, а також створення інклюзивного середовища, яке включає доступні будівлі, зручні тротуари, дороги та адаптований транспорт, є важливим етапом соціальної та інфраструктурної еволюції. На жаль, українське суспільство досі перебуває на шляху до досягнення цього рівня. Незважаючи на певні зрушення у сфері інклюзії, в Україні все ще бракує комплексного підходу до

розв'язання цих питань. Люди з інвалідністю щодня стикаються з безліччю бар'єрів, які обмежують їхні можливості для повноцінного життя та інтеграції в суспільство. Відсутність доступної інфраструктури унеможливорює для багатьох отримання якісної освіти, професійної підготовки та подальшого працевлаштування.

За даними опитування сайту з пошуку роботи Work.ua, яке проводилося серед роботодавців, щодо їхньої готовності наймати ветеранів війни, 46% опитаних компаній уже мають ветеранів серед своїх працівників. Найбільше колишні воїни зосереджені в галузях будівництва, транспорту та охорони здоров'я. 88% компаній на момент опитування вказали, що планують наймати ветеранів. 40% роботодавців зазначили, що готові наймати ветеранів, але тільки на деякі посади. Також 58% компаній зазначили, що готові навіть віддавати пріоритет кандидатурі екс-військових на всі вакансії, за умови наявності відповідного рівня професійних навичок (рис. 1).

У приватних розмовах колишні військові часто зазначають, що на ринку праці майже відсутні вакансії, які враховують їхній досвід і набуті навички. На жаль, суспільство досі спирається на стереотипи, сприймаючи ветеранів як людей зі зламаним здоров'ям чи психікою. Водночас мало хто помічає, що ці люди володіють такими сильними якостями, як дисциплінованість, відповідальність та здатність працювати в стресових умовах – рисами, які можуть викликати заздрість у багатьох цивільних. Колишні військовослужбовці після повернення з фронту стикаються з низкою серйозних викликів. Серед основних ризиків, які респонденти продовжують відзначати, є незрозуміння з боку суспільства, відсутність можливостей для працевлаштування, проблеми зі зловживанням алкоголем чи наркотиками, брак інклюзивного середовища, а також відсутність адаптованих робочих місць для осіб з інвалідністю. Крім того, значною проблемою залишається невідповідність військового досвіду сучасним вимогам цивільного

життя та недостатній рівень доступу до спеціалізованої освіти для адаптації до нових умов.

Згідно з даними ОЕСР за 2022 р., люди з обмеженими можливостями з низьким рівнем освіти частіше стикаються з нестабільними умовами на ринку праці, нижчою заробітною платою та більш ризикованою або важкою роботою [12]. Про бар'єри для виходу на ринок праці, такі як: проблема нижчої оплати праці для громадян з обмеженими можливостями здоров'я, порівняно зі звичайними працівниками; фізичні перешкоди, що ускладнюють доступ до місця роботи; дискримінація через упередження роботодавців щодо здатності громадян з обмеженими можливостями якісно та продуктивно виконувати роботу йдеться у Всесвітній доповіді про інвалідність ВООЗ [13].

Жінки-військові стикаються з особливими викликами як під час служби, так і після її завершення, зокрема гендерними стереотипами, труднощами соціальної адаптації та обмеженим доступом до ресурсів, орієнтованих переважно на чоловіків. Після звільнення вони часто відчувають ізоляцію та невидимість у спільнотах ветеранів, де специфічні проблеми жінок недостатньо враховуються. Для ефективної підтримки жінок-ветеранок важливо враховувати гендерну перспективу у розробці політик і програм, що включають психологічну допомогу, гендерно чутливу реабілітацію, професійне навчання та доступ до ресурсів у сферах здоров'я, працевлаштування, освіти та соціальної інтеграції. Залучення жінок-ветеранок до розробки таких програм дозволяє краще врахувати їхні реальні потреби. Міжнародний досвід пропонує успішні моделі гендерно орієнтованих програм, які можуть бути адаптовані до українських реалій. Вони передбачають оцінку потреб, створення спеціалізованих ресурсів і підтримуючих спільнот.

Аналізуючи труднощі працевлаштування ветеранів, слід виділити низку причин. По-перше, недостатня інформованість про чинне законодавство з питань праці та зайнятості, професійної

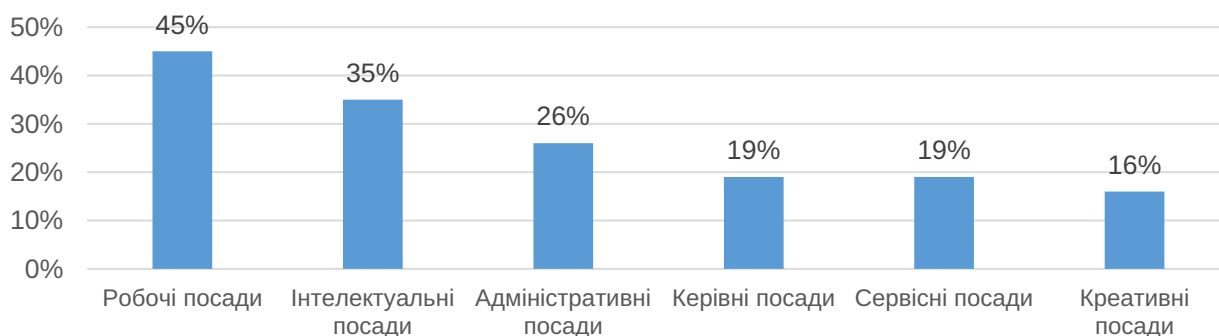

Рис. 1. Категорії посад, на які компанії готові надавати перевагу ветеранам

Джерело: побудовано автором [11]

підготовки та перепідготовки на цивільні спеціальності. По-друге, втрата кваліфікаційних характеристик. По-третє, відсутність практичних знань, умінь і навичок конкурентної самопрезентації та технології пошуку роботи. По-четверте, невідповідність отриманої раніше професії потребам сучасного ринку праці, що призводить до працевлаштування на малокваліфіковану, низькооплачувану роботу, пошук випадкових заробітків.

Оцінюючи названі бар'єри входження на ринок праці слід припустити, що важливим аспектом адаптації ветеранів війни в цивільну працю на конкурентному ринку є здатність використовувати військові знання у процесі цивільної трудової діяльності. Одним з аспектів, що визначають цю здатність є можливість співвідношення спеціальностей цивільного профілю з групами військових спеціальностей.

Вищесказане дає змогу аргументувати, що в умовах функціонування та розвитку конкурентного ринку праці ветеранів, необхідно виокремити сегмент ринку, який потребує особливих заходів при професійній перепідготовці та працевлаштуванні. При цьому, необхідно враховувати, що будучи працездатними людьми, що володіють хорошою професійною підготовкою, ветерани, звільнені з військової служби, виявилися не затребуваними на ринку праці.

Ветерани війни, як правило, це працездатні люди, що володіють високою професійною підготовкою, діловими якостями, відповідальністю, здатні ефективно працювати і зробити значний внесок у процес відновлення української економіки. Тому, досвід реалізації програм соціальної адаптації цієї категорії громадян, свідчить про гостру проблему забезпечення їхньої зайнятості.

Основними бар'єрами, які ветеранам доводиться долати є: невідповідність очікувань і уявлень про наявне становище на ринку праці реальному стану; незнання основних принципів функціонування ринку праці та економічних інститутів; відсутність готовності до зміни виду діяльності; труднощі отримання роботи за наявною цивільною або військово-обліковою спеціальністю; недостатня інформованість про специфіку різних цивільних професій, необхідні компетенції та наявність вакансій роботодавців.

Загальносвітовий досвід підтверджує, що одним із ключових напрямів вирішення проблем підтримки ветеранів є розробка та впровадження спеціалізованих програм, спрямованих на забезпечення їхнього працевлаштування та стимулювання самозайнятості. Такі програми не лише сприяють розширенню можливостей для ветеранів, а й відіграють важливу роль у розвитку малого й середнього бізнесу, що дозволяє зменшити тиск на соціальну сферу держави. Крім того, подібні ініціативи можуть стати рушійною силою для

впровадження інновацій та створення нових робочих місць, що позитивно впливає на загальний економічний розвиток.

Україна, володіючи унікальним досвідом у задоволенні потреб ветеранів, опинилася перед важливим завданням – інтегрувати найкращі міжнародні практики та розробити сучасні механізми, які забезпечать успішну соціалізацію ветеранів у суспільстві. Це потребує комплексного підходу, де поєднуються зусилля урядових структур, громадських організацій та бізнесу. Важливим джерелом натхнення й практичних рішень може стати досвід таких країн, як Ізраїль, США, Канада, Велика Британія та інших, які вже мають успішно реалізовані програми підтримки ветеранів.

Наприклад, в США існує мережа «Veterans Affairs», яка забезпечує ветеранів комплексними послугами в рамках спеціалізованих центрів, а також створює можливості для соціальної реабілітації та інтеграції [14].

У Сполучених Штатах розвиток малого та середнього бізнесу, зокрема підприємництва серед ветеранів та представників меншин, координується Адміністрацією малого бізнесу (Small Business Administration, SBA), заснованою у 1953 році відповідно до положень Закону «Про малий бізнес». Підтримка підприємництва реалізується через розгалужену мережу партнерських організацій, до складу яких входять некомерційні та неурядові структури. Ці організації надають підприємцям-ветеранам широкий спектр послуг, включаючи інформування, консультування та наставництво. Такий комплексний підхід дозволяє створювати сприятливі умови для започаткування та розвитку бізнесу серед ветеранів, сприяючи їх економічній інтеграції та професійному розвитку [15].

Канада реалізує програму Hire a Veteran, яка спрямована на підтримку ветеранів у переході до цивільної кар'єри та допомогу роботодавцям у розумінні переваг найму ветеранів. Ця ініціатива надає ветеранам інструменти для покращення резюме та навичок співбесіди, водночас допомагаючи роботодавцям інтегрувати ветеранів у робочі колективи. Програма підкреслює унікальні навички та досвід, які ветерани набувають під час служби, підвищуючи їхні шанси на успішне працевлаштування. Вона також пропонує менторську підтримку, де ветерани можуть отримувати поради від тих, хто вже адаптувався до цивільного життя [16].

У Великобританії програма Career Transition Partnership (СТР) спрямована на підтримку ветеранів у пошуку нової роботи після завершення військової служби. СТР активно співпрацює з широким колом роботодавців, створюючи різноманітні можливості для працевлаштування ветеранів. Програма також пропонує спеціалізовані тренінги, які допомагають ветеранам адаптувати свої військові навички до цивільних потреб та вимог.

Діяльність СТР охоплює надання тренінгів, індивідуальних консультацій з питань кар'єри, а також сприяння у встановленні контактів із потенційними роботодавцями, забезпечуючи комплексну підтримку ветеранам [17]. Загалом, 86% ветеранів, які скористалися цією програмою після військової служби, знайшли роботу протягом шести місяців [18].

Варто згадати також Ізраїль. Основним органом, який відповідає за політику щодо ветеранів, є Ізраїльське Міністерство оборони. Залежно від того, який статус має ветеран – звільнений військовослужбовець, звільнений з інвалідністю, звільнений у резерв – його правами опікуються різні структури у Міністерстві оборони. В Ізраїлі програми адаптації ветеранів побудовані навколо сильної системи підтримки, яка включає перепідготовку, фінансову допомогу та кар'єрне консультування. Особливу увагу приділяють психологічній підтримці та допомозі у відкритті власного бізнесу, що є поширеною практикою серед ветеранів [19].

З урахуванням результатів цього дослідження, а також кращих міжнародних стандартів і практик, автором запропоновано практичні рекомендації для ефективного залучення ветеранів до ринку праці та сприяння їх соціальної інтеграції.

1. Професійна перепідготовка, яка в доопрацьованому з урахуванням зростаючих вимог до якості робочої сили, у повоєнному відновленні, набуде такого вигляду:

- теоретичне розроблення платформи системи професійної перепідготовки ветеранів війни;
- вивчення ситуації на ринку праці та виявлення перспектив працевлаштування ветеранів війни, визначення напрямів їхньої професійної перепідготовки;
- орієнтація на вимоги, висунуті роботодавцями до кваліфікаційних і компетентнісних характеристик, з метою визначення необхідного рівня і змісту професійної підготовки та перепідготовки з можливістю задіяння відповідних фахівців – викладачів вищої школи, висококваліфікованих фахівців із бізнес-спільноти;
- розроблення термінових програм із перепідготовки на основі принципу «випереджальної» освіти, що дає змогу орієнтуватися на майбутні потреби ринку праці;
- обґрунтування витрат на професійну підготовку, перепідготовку і необхідне підвищення кваліфікації з урахуванням циклу оновлення технологічного базису економіки, з урахуванням ефективності перепідготовки на базі сучасних навчальних технологій і нових форм організації навчальних процесів;
- вибудовування системи партнерських відносин між Міністерством оборони України, органами державної влади, системою освіти та бізнес-спільноти, що дає змогу узгоджувати розроблені

заходи, базуватися на достовірній та своєчасній інформації про вимоги до компетенцій і потреби у фахівцях різного профілю.

В результаті створена система професійної підготовки та перепідготовки дасть можливість оптимального перерозподілу робочої сили та працевлаштування громадян відповідно до потреб ринкової економіки та в рамках чинних програм і договорів про співпрацю.

2. Залучення ветеранів війни у підприємницьку діяльність на основі системи співпраці органів державної влади, громадських організацій та об'єднань підприємців. Цей напрям потребує розроблення можливих напрямів організації та заснування малих підприємств, підготовки програм підвищення кваліфікації, що дають змогу отримати знання та вміння з оцінки галузевих ринків, бізнес-планування, прийняття організаційно-управлінських рішень, знання законодавчої та нормативної бази діяльності підприємств малого бізнесу та реалізації цих програм із залученням фахівців-успішних підприємців. Особливістю цього напрямку має стати орієнтація на інноваційні малі підприємства, що займаються високотехнологічним виробництвом. Досягнення цієї мети можливе при створенні громадських організацій підприємців – колишніх військовослужбовців, що дають змогу взаємодіяти, обмінюватися досвідом, організовувати спільні семінари із запрошенням досвідчених фахівців тощо.

Прикладами таких програм підтримки ветеранського бізнесу, реалізовані Українським ветеранським фондом є:

- програма «Відвага до бізнесу: грантова підтримка підприємницької діяльності ветеранів та членів їхніх сімей» спрямована на підтримку ветеранів, які прагнуть використати свої унікальні навички та досвід для створення власного бізнесу. Програма включає комплексний підхід – навчання, менторство, доступ до ресурсів та фінансування для запуску та розвитку нових підприємств [20].
- програма «ВАРТО»: здійснює фінансування бізнесу ветеранів та членів родини загиблих на конкурсній основі. Профінансовано проекти у сфері харчової промисловості, сфері послуг, виготовлення засобів для чищення зброї та інтерактивна-пізнавального парку;
- програма ветеранського бізнесу в Дія. Бізнес: надає інформаційну підтримку щодо розвитку ветеранського підприємництва, особливостей оподаткування та реєстрації ТОВ;
- програма «20 тисяч»: надає фінансову допомогу ветеранам та членам родин загиблих захисників у веденні бізнесу;
- грантові програми від USAID, Mercy Corps, ООН та МХП: ці організації також пропонують гранти для підтримки та розвитку ветеранського бізнесу та інші [21].

3. Створення системи безперервного навчання ветеранів, що дозволяє методом дистанційного навчання отримати нову цивільну спеціальність, які надаються різними вищими навчальними закладами, зберегти і підвищити кваліфікаційні характеристики та компетенції, здійснити перепідготовку з урахуванням потреб регіональних ринків праці. Створення такої системи також вимагає співпраці Міністерства оборони України і професійних навчальних закладів, а також залучення асоціацій і спілок роботодавців до процесу підготовки з метою оцінки наявних потреб і вимог до рівня та якості фахівців. Система безперервного навчання передбачає також формування професійних орієнтацій ветеранів, на базі комплексу заходів, спрямованих на підвищення рівня інформованості, здійснення діагностики з метою визначення професійних очікувань та консультування з питань економічної, соціальної та психологічної спрямованості.

Нещодавно в Україні стартував новий експериментальний урядовий проєкт, за яким учасники бойових дій та особи з інвалідністю внаслідок війни можуть безоплатно пройти професійне навчання. Ветерани мають можливість незалежно від рівня їх освіти пройти підготовку, перепідготовку або підвищення кваліфікації в Центрах професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості (ЦПТО ДСЗ). Це сучасні заклади освіти, які навчають робітничих професій, актуальних на ринку праці. На сьогодні в структурі служби повноцінно діють 8 таких центрів (Дніпропетровський, Полтавський, Харківський, Одеський, Львівський, Рівненський, Сумський та Івано-Франківський). Навчання в ЦПТО ДСЗ проводиться за 95 ліцензованими робітничими професіями та 365 освітніми програмами підвищення кваліфікації [22].

На платформі «Освіта для ветеранів» можна знайти можливості для навчання та перекваліфікації ветеранів. Сервіс розробило Міністерство освіти та науки за підтримки німецької програми Skills4Recovery [23].

4. Створення спеціалізованих програм для жінок-ветеранок, орієнтованих на їхні специфічні потреби, таких як психологічна підтримка, професійна підготовка та доступ до ресурсів для збереження здоров'я, є важливим кроком. Урахування гендерної специфіки сприяє забезпеченню рівності можливостей для всіх ветеранів, незалежно від статі, та підтримує успішну адаптацію жінок-ветеранок до цивільного життя. Включення гендерного підходу у політику підтримки ветеранів підвищує ефективність надання допомоги та гарантує рівні умови для всіх представників ветеранської спільноти.

Наразі механізм регулювання зайнятості ветеранів, не відпрацьований, через свою дисфункціональність у рамках впливу на ринок праці. Схематично підхід до формування ефективного механізму регулювання зайнятості на ринку праці ветеранів, представлено автором на рис. 2.

У сфері регулювання працевлаштування та зайнятості виокремлено сім суб'єктів, які можна згрупувати таким чином:

- державні органи та Міністерство оборони України – органи, задіяні в ініціації, затвердженні та впровадженні законів і програм підвищення рівня зайнятості та зниження соціальної напруженості;

- державна служба зайнятості – є централізованою системою державних установ, до завдань якої належить забезпечення комплексного вирішення питань, пов'язаних з регулюванням зайнятості населення, професійною орієнтацією,

Рис. 2. Підхід до формування механізму регулювання ринку праці ветеранів війни

Джерело: побудовано автором

працевлаштуванням, соціальною підтримкою тимчасово безробітних громадян [24];

– система професійної освіти – у межах укладених договорів про партнерство може брати участь у системі підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації, за допомогою впровадження відповідних потребам роботодавців програм і напрямів;

– роботодавці, зокрема професійні спілки та асоціації, і бізнес-спільнота – практично єдина група, що формує попит на ринку праці, встановлює вимоги до кваліфікації та компетенцій потенційних працівників, діють як можливі центри партнерства, які здійснюють функції інформаційного забезпечення, комунікаційних впливів, залучення фахівців для підвищення кваліфікації та інші функції, сприяють зайнятості ветеранів, що особливо важливо в питаннях залучення їх у підприємницьку діяльність.

Підсумовуючи вищесказане, слід висловити думку про раціональність та ефективність пропонуваного підходу в рамках соціально-економічного розвитку країни з урахуванням трансформаційних умов у повоєнний період.

Висновки. Отже, результати дослідження питання інтеграції ветеранів війни в ринок праці України свідчать про наявність суттєвих проблем, пов'язаних з адаптацією цієї категорії громадян до цивільного життя. Важливими факторами, що впливають на процес інтеграції, є як психологічні, так і соціально-економічні аспекти, зокрема, потреба в професійному навчанні, підтримці ментального здоров'я та створенні спеціальних програм для полегшення переходу до нового виду діяльності. Рішення зазначених проблем потребує комплексного підходу, що включає активну співпрацю державних установ, громадських організацій та бізнесу, спрямовану на розробку та впровадження ефективних стратегій підтримки ветеранів. Врахування специфічних потреб цієї категорії працівників може не тільки сприяти їх успішній інтеграції в ринок праці, але й стати важливим чинником для соціальної стабільності та відновлення національної економіки в післявоєнний період.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Коссова-Сіліна Г. Працевлаштування та інтеграція ветеранів: проблеми і виклики ринку праці. *Сучасна дидактика для розвитку професійних навичок кваліфікованих робітників: освітні тренди і вимоги ринку праці*: зб. матеріалів Регіонального науково-методичного інтенсиву (28 березня 2024 року). БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України. Біла Церква, 2024. С. 76–80. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/740905>
2. Шевченко Р. П. Інноваційні підходи до організації соціального захисту ветеранів війни: міжнародний досвід. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024.

№ 3. С. 184–188. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.3.184>

3. Баранник Л. Б. Забезпечення соціальної безпеки людини в Україні у повоєнний час. Основні напрями забезпечення соціальної безпеки людини в умовах війни та повоєнного відновлення: матеріали круглого столу (2–3 липня 2024 р.). Київ–Одеса: Знання України, 2024. С. 10–13. URL: <https://econom.knu.ua/wp-content/uploads/2024/08/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D1%82%D0%B5%D0%B7.pdf>

4. Азьмук Н. А. Соціально-економічна та освітня реінтеграція ветеранів до ринку праці: український контекст. *Вісник економічної науки України*. 2023. № 2. С. 117–122 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2023_2_17.

5. Деякі питання щодо визнання військовослужбовців ветеранами війни. URL: <https://ombudsman.gov.ua/uk/deyaki-pitannya-shchodo-viznannya-vijskovosluzhbovciv-veteranami-vijni#:~:text>

6. Балаєва Т. Жизнь после армии: как ветераны ищут работу в гражданском мире. LIGA.net. 2024. 20 липня. URL: <https://www.liga.net/amp/society/articles/zhizn-posle-armii-kak-veterany-ishtut-rabotuv-grazhdanskom-mire>.

7. Танасишин у штаб-квартирі ООН: В Україні понад 3 млн людей з інвалідністю – це люди з величезним потенціалом, навичками, ідеями, силою. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/23795.html#:~:text=%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B0%D0%BC%D0%B8%2C%20%D1%96%D0%B4%D0%B5%D1%8F%D0%BC%D0%B8%2C%20%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D1%8E->

8. Без роботи, без підтримки: реальність працевлаштування ветеранів з інвалідністю в Україні. URL: <https://fact-news.com.ua/ru/bez-raboty-bez-podderzhki-realnost-trudoustroystva-veteranov-s-invalidnostiyu-v-ukraine/>

9. За 10 місяців війни інвалідність отримали більше 45 тисяч українців. URL: <https://employers.org.ua/news/id2512>

10. Всеукраїнська асоціація компаній з міжнародного працевлаштування. З початку 2022 року дані про трудову міграцію українців змінилися. URL: [https://employers.org.ua/news/id2636#:~:text=%\(дата%20звернення%3A%2021.01.2025\)](https://employers.org.ua/news/id2636#:~:text=%(дата%20звернення%3A%2021.01.2025))

11. УНІАН. Пошук роботи: які вакансії пропонуються для ветеранів війни. URL: <https://www.unian.ua/society/poшuk-roboti-yaki-vakansiji-proponuyutsya-dlya-veteraniv-viyni-12836814.html> (дата звернення: 21.01.2025).

12. OECD. Disability, Work and Inclusion: Mainstreaming in All Policies and Practices. OECD Publishing, Paris, 2022. URL: <https://read.oecd.org/10.1787/1eaa5e9c-en?format=pdf>. (дата звернення: 15.01.2025).

13. WHO. Library Cataloguing-in-Publication Data. World report on disability. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/665131468331271288/pdf/627830WP0World00PUBLIC00BOX361491B0.pdf> (дата звернення: 10.01.2025).

14. U.S. Embassy in Ukraine. (2024). URL: <https://ua.usembassy.gov/us-citizen-services/>

veterans-affairs (дата звернення: 10.01.2025). U.S. Small Business Administration. (2022). "Strategic Plan Fiscal Years 2022–2026". URL: <https://www.sba.gov/sites/default/files/2022-04/FY%202022-2026%20Strategic%20Plan%20for%20Publication%20%28R2%29.pdf>. (дата звернення: 17.01.2025).

15. Роботодавці шукають на роботу ветеранів. URL: <https://www.veterans.gc.ca/en/education-and-jobs/find-new-job/employers-seeking-hire-veterans>. (дата звернення: 20.01.2025).

16. Партнерство для зміни кар'єрию. URL: <https://www.gov.uk/guidance/career-transition-partnership> (дата звернення: 21.01.2025).

17. Судук О. Ю., Король О. В. Проблеми та перспективи адаптації ветеранів російсько-української війни до цивільного життя. *Вісник НУВГП, Серія «Економічні науки»*. 2024. Вип. 2(106). С. 214–224. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/31545/1/Ve10620.pdf>.

18. Левін І. Як Ізраїль піклується про своїх ветеранів? Мілітарний. 2024. URL: <https://mil.in.ua/uk/blogs/yak-izrayil-pikluetsya-pro-svoyih-veteraniv/>

19. Програма «Відвага до бізнесу»: Грантова підтримка підприємницької діяльності ветеранів та членів їхніх сімей. Львівська міська рада. URL: <https://city-adm.lviv.ua/lmr/business/applications/4266-prohrama-vidvaha-do-biznesu-hrantova-pidtrymka-pidpriemnytskoi-dialnosti-veteraniv-ta-chleniv-ikhnikh-simej>

20. Бугера М.В., Омельченко А.І. (2024). Особливості становлення ветеранського підприємництва в Україні під час війни. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи: V Міжнародна науково-практична конференція. 2024. С. 43–44. URL: <https://confmanagement-proc.kpi.ua/article/view/303600>

21. В Україні запустили безоплатне навчання для ветеранів війни та учасників бойових дій. Армія Інформ. 2023. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/11/13/v-ukrayini-zapustyly-bezkoshtovne-navchannya-dlya-veteraniv-vijny-ta-uchasnykiv-bojovuyh-dij/>

22. Кишиневський М. В Україні запустили освітню платформу для ветеранів: понад 1200 можливостей. Шотам. 2024. URL: <https://shotam.info/v-ukrayini-zapustyly-osvitniu-platformu-dlia-veteraniv-ponad-1200-mozhlyvostey/>

23. Про службу. Державний центр зайнятості. URL: <https://old.dcz.gov.ua/storinka/pro-sluzhbu>

REFERENCES:

1. Kossova-Silina H. (2024). *Pratsevlashtuvannia ta intehratsiia veteraniv: problemy i vyklyky rynku pratsi* [Employment and integration of veterans: Challenges and issues of the labor market]. *Suchasna dydaktyka dlia rozvytku profesiynykh navychok kvalifikovanykh robitnykiv: osvritni trendy i vytohy rynku pratsi: zbirnyk materialiv Rehionalnogo naukovo-metodychnoho intensyvu (March 28, 2024)*. Bila Tserkva: BINPO DZVO "UMO" NAPN Ukrainy, pp. 76–80. Available at: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/740905>

2. Shevchenko R.P. (2024). Innovatsiini pidkhody do orhanizatsii sotsialnogo zakhystu veteraniv viiny:

mizhnarodnyi dosvid [Innovative approaches to the organization of social protection for war veterans: International experience]. *Investytsii: Praktyka ta dosvid, vol. 3*(2024), pp. 184–188. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.3.184>

3. Barannik L. B. (2024). Zabezpechennia sotsialnoi bezpeky liudyny v Ukraini u povoyennyi chas [Ensuring social security of individuals in Ukraine in the post-war period]. *Osnovni napriamy zabezpechennia sotsialnoi bezpeky liudyny v umovakh viiny ta povoyennoho vidnovlennia: Materialy kruhloho stolu (July 2–3, 2024)*. Kyiv-Odesa: Znannia Ukrainy, pp. 10–13. Available at: <https://econom.knu.ua/wp-content/uploads/2024/08/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D1%82%D0%B5%D0%B7.pdf>

4. Azmuk N. A. (2023). Sotsialno-ekonomichna ta osvitnia reintehratsiia veteraniv do rynku pratsi: ukrain-skyi kontekst [Socio-economic and educational reintegration of veterans into the labor market: Ukrainian context]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy, no. 2*, pp. 117–122. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2023_2_17

5. Ombudsman. (n.d.). *Deyaki pytannya shchodo viznannya viyskosluzhbovtziv veteranamy viyni* [Some issues regarding the recognition of military personnel as veterans of war]. Commissioner for Human Rights of the Verkhovna Rada of Ukraine. Available at: [https://ombudsman.gov.ua/uk/deyaki-pitannya-shchodo-viznannya-vijskovosluzhbovciv-veteranami-vijni#:~:text="](https://ombudsman.gov.ua/uk/deyaki-pitannya-shchodo-viznannya-vijskovosluzhbovciv-veteranami-vijni#:~:text=)

6. Balaeva T. (2024). *Zhizn' posle armii: kak veterany ishtut rabotu v grazhdanskom mire* [Life after the army: How veterans search for work in civilian life]. LIGA.net. Available at: <https://www.liga.net/amp/society/articles/zhizn-posle-armii-kak-veterany-ishtut-rabotu-v-grazhdanskom-mire>

7. *Tanasyshyn u shtab-kvartiri OON: V Ukraini ponad 3 mln liudei z invalidnistiu – tse liudy z vely-cheznm potentsialom, navychkamy, ideiamy, syloiu* [Tanasyshyn at UN headquarters: In Ukraine, over 3 million people with disabilities are people with enormous potential, skills, ideas, and strength]. Available at: <https://www.msp.gov.ua/news/23795.html#:~:text=%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B0%D0%BC%D0%B8%2C%20%D1%96%D0%B4%D0%B5%D1%8F%D0%BC%D0%B8%2C%20%D1%81%D0%B8%D0%B0%D0%BE%D1%8E->

8. Bez roboty, bez pidtrymky: realist pratsevlashtuvannia veteraniv z invalidnistiu v Ukraini [No work, no support: the reality of employment for veterans with disabilities in Ukraine]. Available at: <https://fact-news.com.ua/ru/bez-raboty-bez-podderzhki-realnosttrudoustroystva-veteranov-s-invalidnostyu-v-ukraine/>

9. Za 10 misiatsiv viiny invalidnist otrymaly bilsh 45 tysiach ukraintziv [Over 45,000 Ukrainians became disabled during the 10 months of the war]. Available at: <https://employers.org.ua/news/id2512>

10. Vseukrainska asotsiatsiia kompanii z mizhnarodnogo pratsevlashtuvannia. Z pochatku 2022 roku dani pro trudovu mihratsiiu ukraintziv zminylysia [Since the beginning of 2022, data on fallen and wounded

military personnel from the total number]. Available at: [https://employers.org.ua/news/id2636#:~:text=%\(accesse: 21.01.2025\).](https://employers.org.ua/news/id2636#:~:text=%(accesse: 21.01.2025).)

11. Poshuk roboty: yaki vakansii proponuiutsia dlia veteraniv viiny [Job search: what vacancies are offered for war veterans]. UNIAN. Available at: <https://www.unian.ua/society/poshuk-roboti-yaki-vakansiji-proponuyutsya-dlya-veteraniv-viyni-12836814.html> (accesse: 21.01.2025).

12. Disability, Work and Inclusion: Mainstreaming in All Policies and Practices. OECD Publishing, Paris. Available at: <https://read.oecd.org/10.1787/1eaa5e9c-en?format=pdf> (accessed: 15.01.2025).

13. World Health Organization (WHO). (n.d.). World report on disability. Library Cataloguing-in-Publication. Available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/665131468331271288/pdf/627830WP0World00PUBLIC00BOX361491B0.pdf> (accessed 10.01.2025).

14. U.S. Embassy in Ukraine. (2024). U.S. citizen services: Veterans affairs. Available at: <https://ua.usembassy.gov/us-citizen-services/veterans-affairs> (accessed 12.01.2025).

15. Robotodavtsi shukaiut na robotu veteraniv [Employers Seeking Veterans for Employment.]. Available at: <https://www.sba.gov/sites/default/files/2022-04/FY%202022-2026%20Strategic%20Plan%20for%20Publication%20%28R2%29.pdf>

16. Partnerstvodiazminy karieryiu [Career Transition Partnership]. Available at: <https://www.veterans.gc.ca/en/education-and-jobs/find-new-job/employers-seeking-hire-veterans> (accessed 12.01.2025).

17. Suduk O.Y., Korol O.V. (2024). Problemy ta perspektyvy adaptatsiyi veteraniv rosiys'ko-ukrayins'koyi viyny do tsyvilnoho zhyttya [Problems and prospects of adaptation of veterans of the Russian-Ukrainian war to civilian life]. *Visnyk NUVHP. Seriya "Ekonomichni nauky"*, vol. 2(106), pp. 214–224. Available at: <https://ep3.nuwm.edu.ua/31545/1/Ve10620.pdf>

18. Levin I. (2024) Yak Izrail pikluietsia pro svoikh veteraniv? [How does Israel care for its veterans?]. *Militarnyi*. Available at: <https://mil.in.ua/uk/blogs/yak-izrayil-pikluietsya-pro-svoyih-veteraniv/>

19. Prohrama "Vidvaha do biznesu": Hrantova pidtrymka pidpriemnytskoi diialnosti veteraniv ta chleniv yikhnikh simei [Program "Courage for Business": Grant support for entrepreneurial activities of veterans and members of their families]. Lvivska miska rada. Available at: <https://city-adm.lviv.ua/lmr/business/applications/4266-prohrama-vidvaha-do-biznesu-hrantova-pidtrymka-pidpriemnytskoi-diialnosti-veteraniv-ta-chleniv-ikhnikh-simei>

20. Buhera M.V., Ome'chenko, A I. (2024). Osoblyvosti stanovlennia veteranskoho pidpriemnytstva v Ukraini pid chas viiny [Peculiarities of the formation of veteran entrepreneurship in Ukraine during the war]. *Biznes, innovatsii, menedzhment: problemy ta perspektyvy: V Mizhnarodna naukovopraktychna konferentsiia*, pp. 43–44. Available at: <https://confmanagement-proc.kpi.ua/article/view/303600>

21. V Ukraini zapustyly bezoplatne navchannia dlia veteraniv viiny ta uchasnykiv boiovykh dii (2023) [Free training for war veterans and combatants launched in Ukraine]. *Armiia Inform*. Available at: <https://armyinform.com.ua/2023/11/13/v-ukrayini-zapustyly-bezkoshtovne-navchannya-dlya-veteraniv-vijny-ta-uchasnykiv-bojovykh-dij/>

22. Kyshynevskyi M. (2024) V Ukraini zapustyly osvitu platformu dlia veteraniv: ponad 1200 mozhlyvostei [Ukraine launched an educational platform for veterans: over 1200 opportunities]. *Shotam*. Available at: <https://shotam.info/v-ukraini-zapustyly-osvitu-platformu-dlia-veteraniv-ponad-1200-mozhlyvostey/>

23. Pro sluzhbu [About the service]. *Derzhavnyi tsentr zainiatosti*. Available at: <https://old.dcz.gov.ua/storinka/pro-sluzhbu>